

Isusovci i obrazovanje u Kini

Pouka Ma Xiangboa, velikoga katoličkoga prosvjetitelja i državnika

You Guo Jiang SJ*

Kontekst

Ma Xiangbo rođen je 17. travnja 1840. u dobrostojećoj katoličkoj obitelji u okrugu Dantu, koji se nalazi u provinciji Jiangsu. Kršten je kada je imao mjesec dana i odrastao je u tradiciji strogoga odgoja u katoličkoj vjeri. Osim toga, bio je odgojen i obrazovan u kineskim klasicima u privatnim tradicionalnim školama.

U dobi od 12 godina Ma je posjetio svoju sestru, koja se je udala u Šangaju i tamo se je zadivio stupnjem razvoja toga grada. Slijedom toga tražio je da ostane u Šangaju, kako bi se upisao u francuski isusovački institut Collège Saint Ignace (Xuhui Gongxue, Xuhui College), koji je bio nedavno osnovan u okrugu Xujiahui.¹ U godinama provedenim u Saint Ignaceu (1851.–1870.) utemeljio je svoju otvorenost prema određenim zapadnjačkim odgojnim i obrazovnim načelima, posebice onima cjelovite formacije osobe i obrazovanja u slobodnim umijećima.

Tijekom studija na spomenutom institutu Ma Xiangbo nije samo sustavno učio kinesku tradiciju i klasike, nego je njegovo obrazovanje obuhvaćalo latinski, grčki, matematiku, filozofiju i druge discipline. Sredinom 19. stoljeća Kina se je

* You Guo Jiang SJ. Članak je pod naslovom *Gesuiti ed educazione in Cina* objavljen 16. svibnja 2020. u *La Civiltà Cattolica*, 171(4078), str. 377–387. S talijanskoga preveo Mislav Skelin SJ.

1 Collège Saint Ignace, osnovan 1850., bio je jedno od prvih djela apostolskih, op. prevoditelja koje su otvorili francuski isusovci u Šangaju, po njihovu povratku u Kinu 1842., nakon što je prošlo vrijeme ukinuća Družbe Isusove. Isusovci su uspostavili svoju glavnu misionarsku bazu u području Zikawei (Xujiahui, danas se često naziva Okrug Xuhui), gdje je pokopan Xu Guangqi, najpoznatiji učenik Mattea Riccija i utemeljitelj katoličke zajednice u Šangaju početkom 17. stoljeća. Isusovci su izgradili rezidenciju, crkvu, kolegij, novicijat, sjemenište i teologat, sirotište s obrtničkom i umjetničkom školom, meteorološkim i astronomskim opservatorijem te dva samostana redovnica. Crkva svetoga Ignacija, proširena i obnovljena početkom 20. stoljeća, sada je šangajska katedrala. Kolegij gdje je Ma Xiangbo studirao pod vodstvom patra Angela Zottolija, i koji je poslije vodio, premješten je 1880. u novu vrlo reprezentativnu zgradu, u istom području Zikaweia. Do danas je u odličnom stanju, a u njemu je muzej u kojem je dokumentirana pedagogija koju su primjenjivali isusovci i koja je obilježila lik Ma Xiangboa i njegovih odgajatelja. Kolegij je i dalje jedna od najpoznatijih srednjih škola u Šangaju.

suočavala s agresijom zapadnih sila, i u toj teškoj situaciji Ma je počeo nazirati kakvom bi karijerom u budućnosti mogao služiti svojoj naciji.

Uz punu podršku svoje majke 1862. pridružio se je Družbi Isusovoj. Posvetio se je filozofskoj, teološkoj i duhovnoj formaciji. Doktorirao je s pohvalama 1869. te je 1870. zaređen za svećenika. Tih godina prijateljio se je s talijanskim isusovcem p. Angelom Zottolijem, koji ga je potaknuo da produbi svoja znanja kineskih klasika te da proučava zapadnu znanost i književnost slijedeći uzor Mattea Riccija u dijalogu Zapada i Istoka na poljima prirodnih znanosti, kulture i humanističkih disciplina.

Ma Xiangbo bio je ravnatelj Collège Saint Ignace od 1871. do 1875. godine. U te četiri godine uspješno je reformirao nastavu, čineći to na način da su studenti upoznavali temelje klasične kineske i europske kulture. S jedne strane, želio je da studenti upoznaju kineske klasike prije učenja zapadnjačkih predmeta koji su bili vezani za Zapad, a s druge je strane želio zapadnu kulturu učiniti lako pristupačnom mladim Kinezima.

Godine 1876. Ma Xiangbo napustio je Družbu Isusovu u znak protesta protiv arogancije francuskih isusovaca prema Kini. Od 1876. do 1898. kretao se je u krugovima diplomata i industrijalaca imajući sporedne uloge te je blisko surađivao s Li Hongzhangom, glavnim čovjekom u vladi pri kraju dinastije Qing. U godinama 1885. i 1887. putovao je u Sjedinjene Američke Države i Europu. Osobno se je osvjedočio o razvoju tih dvaju kontinenata i uvjerio se da su odgojno–obrazovni sustavi američkih i europskih sveučilišta pogodovali razvoju, uspjehu i prosperitetu njihovih naroda.

Godine 1901. povukao se je iz političkoga djelovanja i vodio miran život u okrugu Xujiahui u Šangaju. U suradnji s isusovcima, 1903. sudjelovao je u osnivanju sveučilišta Zhendan (Aurora), a 1905. je s drugim istaknutim osobama otvorio sveučilište Fudan, čiji je bio prvi rektor. Godine 1911. vratio se je u politički život, da bi se ponovno povukao u Xujiahuiji u razdoblju od 1920. do 1936. godine. U trenutku kada je Japan okupirao dio sjeveroistočne Kine, Ma je objavio nekoliko članaka potičući u njima stanovništvo na pobunu protiv okupatora. Njegov velik utjecaj u javnosti priskrbio mu je reputaciju “staroga domoljuba”. Otišao je u Nanjing tijekom zime 1936., a sljedeće godine imenovan je savjetnikom kineske vlade. Preselio se je u Guilin kada su Japanci proveli veliku invaziju na Kinu, a 1938., kada je i Guilin postao opasnim područjem, pokušao je doći do Kunminga. Fizički oslabljen, umro je tijekom puta 1939. u Vijetnamu. Narodna oslobodilačka vojska vratila je njegovo tijelo iz Vijetnama te je pokopan u Šangaju.

Utjecaj isusovačkoga obrazovanja na Ma Xiangboa

Odgoj i obrazovanje koje je primio od isusovaca imalo je trostruk utjecaj na Ma Xiangboa. Prvo, isusovci su naglašavali da je obrazovanje bitan čimbenik održivoga društvenoga razvoja. Svim su snagama slijedili cilj preobrazbe društva kroz obrazovanje i prihvatili su odgovornost odgoja i obrazovanja građana. Prije nego što je pohadao Collège Saint Ignace u Šangaju, Ma Xiangbo bio je obrazo-

van isključivo u kineskim klasicima te mu ideje koje su dolazile sa Zapada nisu bile ni na koji način bliske. Kada su mu se otvorila vrata zapadnoga obrazovanja i tehnologije, njegovi studiji na Saint Ignaceu i osobno iskustvo njega kao isusovca u njegovim je razmišljanjima približilo Istok i Zapad.

Drugo, isusovački odgoj i obrazovanje naglašavalo je klasične studije i integraciju osobe u njezinoj cjelovitosti. Ma Xiangbo iz toga je izveo program usmjeren na razvoj kreativnih i inovativnih talenata. Njegov mentor p. Zottoli, ravnatelj Collège Saint Ignace, nije ga samo poučavao znanosti, filozofiji i klasicima, nego ga je i ohrabrio da svojoj zemlji služi nesebično i svim srcem, koristeći svoju kreativnost, svoju sposobnost kritičkoga mišljenja i svoj osjećaj odgovornosti.

Treće, Ma je bio duboko pod utjecajem naglaska koji su isusovci stavljali na znanost: bio je vrlo svjestan da znanost ne bi samo poticala napredak društva, nego bi uz to pomagala građanima da razviju kvalitetnu viziju svijeta.

Razvoj sveučilišta Aurora, Fudan i Furen

Godine 1903., kako je već rečeno, Ma je u suradnji s isusovcima osnovao sveučilište Aurora, čije je kinesko ime bilo Zhendan Xueyuan (“Akademija Zhendana”). U klasičnom kineskom izraz *zhen* odnosi se na istok, a *dan* predstavlja sunce koje izlazi iznad horizonta, stoga je ime Zhendan simboliziralo početak svijetle budućnosti za Kinu, baš kao što jutarnje svjetlo na istoku najavljuje svitanje novoga sjajnoga dana. Osnivanje sveučilišta privuklo je pažnju brojnih krugova. Liang Qichao, čuveni reformator kasne Qing vlade, napisao je esej koji je prožet pohvalama te odgojno–obrazovne ustanove, nazivajući ju prvom privatnom školom sveobuhvatnoga i racionalnoga tipa sa svrhom stjecanja autentičnoga zapadnoga znanja. Ma Xiangbo dao je nadahnuće životu Aurore trima bitnim kriterijima: dati prednost znanosti; istaknuti slobodna umijeća; izbjegavati svaku vjersku kontroverziju.

Godine 1905. zbog nesporazuma i kulturno–političkih sukoba s francuskim isusovcima, Ma je napustio Auroru i osnovao sveučilište Fudan, s namjerom da nastavi odgajati i obrazovati mlade Kineze prema viziji i idealu na kojem se je temeljilo sveučilište Aurora. U to je vrijeme francuska vlada bila jedna od glavnih podupiratelja inicijativa koje su francuski isusovci provodili u Šangaju.

Maova vizija modernoga katoličkoga sveučilišta za Kinu i važnosti koju je pridavao cjelovitoj formaciji mladih naveli su ga da u središte plana studija stavi temeljna znanja iz filozofije, humanističkih znanosti, religije i prirodnih znanosti, te je naglašavao integraciju zapadnih i istočnih tradicija. Godine 1912. Ma i njegov prijatelj Ying Lianzhi, poznati katolički učenjak, osnovali su akademiju Furen, koja je 1925. postala Sveučilište Fu Jen, tada poznato kao Pekinško katoličko sveučilište.

Kao bivši isusovac, koji je bio kvalitetno formiran u teologiji, filozofiji, humanističkim znanostima, zapadnim klasicima i kineskoj književnosti, Ma je obrazovanju pridavao zadaću osnaživanja ljudskih sposobnosti i rada na talentima koji su korisni za društvo. Za razliku od svojega učenika Caia Yuanpeia, koji je zastu-

pao mogućnost da se religija zamijeni estetikom, čvrsto je vjerovao da je religija “od temeljne važnosti za život osobe, poredak društva, prosperitet kulture i za formiranje morala”. Citirao je neke od rečenica poznatoga znanstvenika kemičara Jeana Baptiste-a Dumasa: “Znanost ne zna odakle dolazi život, znanost ne zna kamo život ide”, stoga je “religija jedino rješenje za probleme ljudskoga života”.

Nakon što su komunisti preuzeli vlast u Kini 1949. godine, započela je sustavna represija prema vjerskim organizacijama, uključujući Katoličku crkvu. Godine 1952. represija se dodatno pojačala: Sveučilište Aurora sjedinjeno je s Pedagoškim sveučilištem istočne Kine i sa sveučilištem Fudan. Pripadajući odjel za kemiju sjedinjen je s novim Institutom za kemijsku tehnologiju istočne Kine, a medicinska je škola sjedinjena s Drugim medicinskim institutom u Šangaju. Sveučilište Fudan od svojega je osnutka jedno od najboljih sveučilišta u Kini, i tako je ostalo do danas.

Osim toga, vlada je spojila Fu Jen s raznim drugim akademskim institucijama: Pedagoškim sveučilištem u Pekingu, Sveučilištem u Pekingu, Sveučilištem Renmin, Kineskim sveučilištem političkih znanosti i prava te Središnjim sveučilištem za financije i ekonomiju. Fu Jen nanovo je osnovan 1961. u Tajvanu. Nova institucija otvorena je pod pokroviteljstvom Kineske regionalne biskupske konferencije, Družbe Isusove i Družbe Božje Riječi.

Izrada plana studija

Ma Xiangbo je za sveučilište Aurora izradio plan studija koji je odražavao kako značajke isusovačke formacije tako i prioritet koji je ona pridavala integraciji zapadnoga znanja s kineskom kulturom i tradicijom. Često je govorio o važnosti znanosti i slobodnih umijeća. Jednomu od njegovih prvih učenika ostale su u sjećanju ove njegove riječi: “Ako želimo spasiti svoju zemlju, moramo proučavati znanosti. Kako bismo proučavali moderne znanosti, prije toga moramo naučiti zapadne jezike. Pozivam k sebi one koji su voljni učiti strane jezike radi proučavanja znanosti i spašavanja Zemlje.” Kada je morao upisivati studente, Ma je davao prednost onima koji su već pokazivali zauzetost u modernizaciji svoje zemlje i dobro poznavali tradicionalnu kinesku kulturu.

Ta se je preferencija očitovala u tri područja: a) stjecanja znanja klasika i izvrsnih jezičnih sposobnosti, koje bi pridonijele ostvarivanju lijepih i točnih prijevoda; b) opsežnoga poznavanja knjiga na kineskom i poznavanja aktualnih događaja, što bi olakšalo izbor djela sa Zapada koja je trebalo prevesti na kineski; c) prokušanih dobrih navika učenja, potrebnih za hvatanje u koštac kako sa zahtjevnim nastavnim jedinicama u učionici tako i s dugim razdobljima osobnoga učenja.

Studenti su morali temeljito učiti latinski i specijalizirati se za jedan od suvremenih europskih jezika. Svi sati jezika u prvom su planu imali čitanje antičkih ili modernih zapadnih književnih klasika: primjerice, među udžbenicima su bila djela Shakespearea i Cicerona. Prema Ma Xiangbou, učenje jezika bilo je sred-

stvo razumijevanja zapadne kulture. On je osobno pripremio priručnik *Lading Wentong* (“Osnove latinskoga jezika”) za nastavu latinske književnosti.

Od studenata bilo je očekivano da proširuju svoja znanja i izvan okvira područja književnosti: oni koji su studirali slobodna umijeća morali su ovladati djelima koja su proizišla iz svih grana filozofije i iz drugih predmeta, a oni koji su proučavali znanosti morali steći kompetencije iz područja fizike, kemije, matematike i astronomije. Studenti obaju područja morali su naučiti misliti svojom glavom.

Za razliku od onoga što je podučavano u drugim školama vjerske provenijencije, Ma Xiangbo nije uključio vjerska naučavanja u studijski plan Aurore. Međutim, kada je 1925. suosnivaio Sveučilište Furen, doprinio je razvitku plana studija podijeljenoga u pet cjelina: 1. teologija i filozofija; 2. kineski i strani jezici; 3. prirodne znanosti; 4. sociologija; 5. povijest. Za njega su teologija i filozofija bile temelj razumijevanja svijeta i poštovanja života. Nadalje, te su dvije discipline mogle pomoći u proučavanju onih pravih izvora cjelokupnoga ljudskoga znanja. Nakon osnutka kineske republike, Ma je također predložio osnivanje — po uzoru na Francusku akademiju — akademije znanosti koja bi uključivala ove tri glavne kategorije: matematičke i fizikalne znanosti; političke znanosti i znanosti o moralu; književnosti i likovne umjetnosti.

Prema Maovoj odgojno–obrazovnoj postavci, moderna kineska sveučilišta trebala su imati autonomiju u upravljanju, kako bi bila slobodna u unošenju novosti u svoje planove studija i njihova reformiranja. Stoga je tijekom razdoblja u kojem je vodio Auroru i Fudan uveo naglašeno demokratski stil upravljanja. Studenti su bili oni koji su svakoga semestra morali međusobno raspravljati i odlučiti što bi bile njihove zadaće i tko bi za njih bio odgovoran. Također su birali razne predstavnike u odbor kojemu su povjereni svi poslovi upravljanja ustanovom. Svi članovi sveučilišta uživali su potpunu autonomiju i akademsku slobodu. Ma je vjerovao da bi sveučilište trebalo biti mjesto gdje se demokratska načela provode u praksi i gdje se studentima pomaže u njihovom razvoju i integraciji, ne samo kako bi se istaknuli u svojem akademskom predmetu, nego i za postizanje psihičke, emocionalne i socijalne uravnoteženosti.

Uloga učitelja

Ali Xiangbo se je od početka nadao da će Sveučilište Aurora usvojiti stil europskih akademskih institucija. Uz to ga je htio oblikovati i na tragu jednoga od najstarijih kineskih obrazovnih sustava, Shuyuana, pedagoške ustanove čija tradicija seže u prošlost, u vremena dinastija Tang i Song. Kao profesor Ma je u Aurori imao važnu i neformalnu ulogu. Ponašao se je kao učitelj jednoga tradicionalnoga Shuyuana, koji je nastojao raditi tako da studenti razumiju temelje i metodologiju, kako bi potom sami otkrili svoju vlastitu metodu istraživanja. Opći predmeti bili su zapravo uvodni predmeti, u kojima su iznesene osnove i temeljna pravila koja karakteriziraju svako akademsko područje. Sam Ma također je imao i ulogu mentora, vodeći studente kako bi primijenili teorije na složenije elemente

svojih predmeta proučavanja. To je pridonijelo stvaranju snažnoga “obiteljskog duha i osjećaja pripadnosti” koji je karakterizirao sveučilište Aurora.

Naglašavajući kreativnost i sposobnost kritičkoga mišljenja studenata, Ma se je protivio tradicionalnom modelu, koji se je temeljio na pamćenju bez razumijevanja i tradicionalnim metodama prenošenja. Uloga učitelja nije bila samo prenositi fragmentirana znanja, nego pratiti rast i razvoj studenata. Tek kada se potpuno i svim srcem posvete razvoju studenata, uspijevaju oblikovati njihov talent u uravnoteženoj osobnosti, koja je sposobna pridonositi dobru nacije i društva.

Svojim primjerom i neumornim zalaganjem za studente i za humanističku formaciju Ma je nadahnuo brojne osobe, uključujući nekoliko osoba koje su postale utjecajne u društvenim, kulturnim, obrazovnim i znanstvenim krugovima: primjerice Li Denghui, Cai Yuanpei, Huang Yanpei, Shao Lizi, Li Shutong, Yu Youren, Zhu Kezheng i Tong Dizhou. Formiranje karaktera i volje, prevladavanje sebičnosti i ravnodušnosti prema drugima i razvijanje slobode koja poštuje druge i prihvaća odgovornost — sve bi to, po Ma Xiangbou, trebali promicati učitelji u formaciji svojih učenika. Tvrdio je: “Učitelji su simboli društvene savjesti. Oni ne raspravljaju samo o akademskim pitanjima i prenose znanje, nego su također odgovorni za moralnu obnovu i razvoj nacije. Povjereno im je poslanje pomagati studentima u njihovu razvoju na obrazovnoj i kulturnoj razini. Učitelji moraju svojim riječima i djelima voditi i nadahnjivati studente.”

Prema Mau, učenje je cjeloživotni proces. Rast u odgovornom korištenju slobode olakšan je osobnim odnosom između studenta i učitelja. Učitelji i upravitelji nisu samo akademski vodiči — oni bi trebali biti uključeni u živote studenata, osobno se zanimati za intelektualni, emocionalni, moralni i duhovni razvoj svakoga od njih te pomoći svakomu da razvije osjećaj samopoštovanja i postane odgovoran pojedinac u zajednici.

Načelo *cura personalis* (“briga za osobu”), koje su zastupali isusovci, bilo je u središtu zamisli koju je Ma Xiangbo imao o obrazovanju. Za njega *cura personalis* nije bila ograničena na odnos između učitelja i učenika: ona se je također odnosila na plan studija i na cjelokupan život ustanove. Li Denghui, predsjednik koji je preuzeo Sveučilište Fudan, bio je istaknut vođa, koji je naslijedio i integrirao kršćanske odgojne vrijednosti, isusovačku pedagogiju te kinesku i zapadnu tradiciju u njihovu odnosu prema znanosti i znanju. Usadio je u studentima ideje požrtvornosti i služenja zajednici, potičući ih da služe društvu i da budu spremni na žrtvu za druge.

Unatoč svojim važnim dužnostima koje je imao kao predsjednik Aurore, a zatim Fudana, Ma se je posvetio promicanju formacije studenata u retorici, koja se obično nije prakticirala u tradicionalnom kineskom društvu. Retorika, koja je za cilj imala osposobljavanje studenata za jasno i kreativno razmišljanje kako bi mogli formulirati svoje argumente, bila je važna tema u isusovačkoj odgojno-obrazovnoj tradiciji. Svake je nedjelje ujutro održavan sat govorništva, tijekom kojega je od studenata traženo da, kao pojedinci, održe govor o određenoj temi (obično o suvremenom pitanju), koju bi drugi komentirali ili o njoj raspravljali. To je pomagalo studentima da se nauče izražavati na učinkovit i jasan način.

Osim tjednoga nagovora o aktualnim temama, Aurora je nudila vojnu obuku tri puta tjedno i ohrabivala studente da preuzmu upravljačke uloge u ustanovi. Te su značajke, prema Jean–Paulu Wiestu, odražavale Ma Xiangboovu odgojno–obrazovnu filozofiju usmjerenu na spas zemlje modernizacijom. Primjerice, rasprava o aktualnim problemima pomagala je studentima primijeniti ono što su studirali na probleme suvremene Kine. Vojna obuka pripremala ih je na trpljenje za ideal moderne Kine. Podjela upravljačkih funkcija navikavala ih je da iste demokratske vrijednosti primjenjuju na više važnih zadataka u širem kontekstu društva.

Ta ideja odgoja i obrazovanja bila je nova u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću, a urodila je velikim plodom kod njegova izvrsna učenika Cai Yuanpeia, kineskoga učenjaka školovanoga u Njemačkoj, koji je 1917. postao predsjednik Sveučilišta u Pekingu. On je usvojio i primijenio u praksi Humboldtovu filozofiju sveučilišta, spajajući ju s Xiangboovim odgojno–obrazovnim načelima i svojim iskustvom na Sveučilištu u Pekingu. Cilj mu je bio stvoriti plan studija s kineskim obilježjima koji će prije svega od svih studenata zahtijevati da pohađaju neke predmete koji pripadaju osnovnoj disciplini, tj. filozofiji. Novi plan studija Sveučilišta u Pekingu koji je promovirao Cai Yuanpei trebao je odgajati i razvijati u studentima produbljeno znanje u područjima umjetnosti, znanosti, književnosti, vojnih disciplina, etike, estetike i drugih predmeta, s ciljem da se u svakom od njih oblikuju uravnotežena osobnost i karakter.

Važnost etike u slobodnim umijećima

Početak 19. stoljeća brojni čimbenici počeli su potkopavati primat klasičnoga plana studija slobodnih umijeća. Prije svega, bio je to rastući utjecaj njemačkoga modela sveučilišta, koji je davao prednost istraživanjima, osobito u području primijenjenih znanosti. Usprkos tomu, zapadna sveučilišta nisu zanemarivala važnost humanističkoga odgoja i obrazovanja.

Sa svoje strane, kinesko je društvo imalo dugu tradiciju, u kojoj je postojao imperativ izvrsnosti u studijima radi toga da student vlastitu obitelj učini ponosnom. Ma Xiangbo je takvu vrstu uspjeha smatrao površnom te je tvrdio da, iako je znanost važan element u modernizaciji, i etička dimenzija slobodnih umijeća također je temeljna vrijednost za društveni i osobni razvoj. Ako društvu ili osobi nedostaju odgoj i obrazovanje na području morala i zauzetosti, obrazovanje u konačnici jednostavno postaje sredstvom, a ne ciljem, te stoga gubi svoju ulogu odgajanja i obrazovanja odgovornih i moralnih građana.

Ma se je jednom javno požalio da svi govore o znanosti, ali ne i o savjesti i vjeri. Kada se govori o studentima koji studiraju samo radi karijere, obitelji ili osobne slave, ustvrdio je da se mladić ne naziva “studentom sveučilišta” zbog velikih zgrada prisutnih na sveučilištu ni zbog njegove dobi ili zato što ne prima prihod kao što ga primaju profesori, nego zbog toga što za njega etika predstavlja veliku vrijednost. Stoga studenti na sveučilištu moraju produbljivati svoj moralni i duhovni razvoj.

Ma Xiangbo također je tvrdio da razina civiliziranosti nacije ne ovisi samo o razini znanja naroda, nego i o njegovim etičkim načelima. Ti potonji uključuju društvenu etiku i modele ponašanja koji se zahtijevaju od svih kako bi društvo moglo biti smatrano moralnim. Za Maa, bez etičkih temelja društvo bi postalo korumpirano, kao što je to bilo na kraju dinastije Qing. Formacija bi trebala naglasiti moralnost i duhovni aspekt ljudskoga života. U pismu upućenom predsjedniku Yuanu Shikaiju, u pogledu projekta Akademije umjetnosti i znanosti, ustvrdio je da je “tradicionalni moral duša nacije [...]; ako želimo oživjeti tradicionalni moral, moramo podržati tradicionalno učenje”.

Ma Xiangbo nastojao je osnovati instituciju u kojoj bi mogao ostvariti svoje odgojno–obrazovne ideale, zdravo domoljublje, etičke vrijednosti i duhovnost. Tijekom godina na sveučilištu Fu Jen, duh katolicizma postao je moralni vodič njegovih obrazovnih ideja o modernizaciji Kine. Poznati povjesničar Fang Hao napisao je da je “Ma Xiangbo čvrsto vjerovao da odgoj i obrazovanje, domoljublje i moral idu ujednačenim korakom i da su međusobno ovisni jedni o drugima”.

Zaključak

Od Aurore do Fudana i od Kineske akademije do Fu Jen, Ma Xiangbo nastojao je integrirati kinesku i zapadnu kulturu, slobodna umijeća i znanosti, a njegovo je razmišljanje o odgoju i obrazovanju bilo karakterizirano tradicionalnim i liberalnim elementima koji su isticali intrinzičnu vrijednost poučavanja i učenja usmjerenih na studenta te interdisciplinarnih i multidisciplinarnih studija. Iako se njegov san nikada nije u potpunosti ostvario, pruža nam neke elemente za razumijevanje njegove ideje obrazovanja i onoga što nedostaje u suvremenom kineskom odgojno–obrazovnom sustavu.

Odgojno–obrazovna teorija i praksa Ma Xiangboa, usmjerena na cjelovitu formaciju osobe u isusovačkoj tradiciji, još je uvijek aktualna. One mogu nadahnuti suvremeno kinesko više obrazovanje, kako bi odgajalo i obrazovalo građane u kreativnosti, vještinama kritičkoga mišljenja, etičkoj refleksiji i osjećaju društvene odgovornosti. Sveučilišta moraju razviti strukture i poticaje koji će ohrabrivati nastavak dijaloga između različitih disciplina unutar akademske zajednice i društva u cjelini. Odgovorni za kinesku politiku, ravnatelji škola i sveučilišni profesori morat će redefinirati sadržaj i strategiju obrazovanja kao odgovor na sadašnje i buduće potrebe.